

H A B E R L E R

1947 YILI TARİHÖNCESİ ARAŞTIRMALARI

Türk Tarih Kurumu adına yapılan Tarih Öncesi araştırmalarına bu yıl başlangıç yeri olarak seçilen Niksar çevresine gitmeden önce, yol üstüne düşen, fakat eski gezilerde araştırılması bilinerek geriye bırakılan Yıldızeli ile Artova'da ve Tokat ilinin yakın çevresinde tamamlayıcı araştırmalar yapılmıştır.

1. Yıldızeli ve Artova çevresi araştırmaları :

İdare sınırlarına göre Yıldızeli Sivas'ın bir ilçesi, Çamlıbel'de Artova'nın (Tokat) bir bucağıdır. Bu iki ile 1944 yılındanberi fırsat düştükçe uğranılmıştır.

Bu yıl Yıldızeli'nde çalışılmış olmakla Sivas'ın mühim bir kısmı taranmış, Artova araştırmalarıyla de Tokat Prehistoryası tamamlamaya yaklaşmış bulunmaktadır. Yıldızeli'nde Alaca Çayır düzlüğünde 8-10 metre yükseklik ve 150-200 metre uzunluğunda «Arkas» ; aynı düzlükte kayalık bir dağ üzerinde «Hüyük» adlı iki tepe tesbit edilmiştir. Bu iki tepede kesin olarak, Kalkolitik, Bakır, Eti, Frig ve Klasik çağların malzemesi toplanmıştır. Bunlar, içinde bulunduğu bölge için önemli bir veri olmuştur. Sivas çevresi araştırmalarında Prehistorik durumu bu kadar kolay ve cömertçe açıklayan bir köşe görülmemiştir. Çok renkli Frig, çok tipik Kalkolitik çanak çömlek parçaları, yine bunların içinde boya ile yapılmış Kaz ve sazlık topağı şekli gösteren tek ve eski olması muhtemel bir çanak parçası dikkati çeker. Diğer çağların çanak çömlek parçaları teknik bakımdan çağdaşlarının aynıdır.

Artova'daki araştırmalara, şose üzerinde olan ve Çamlıbel adı altında bucağa çevrilmiş bulunan eski Artova ilçesinden başlanmıştır. Bucanın yakın kuzeydoğu'sunda «Bolos» adlı büyük bir hüyük daha tesbit edilmiştir. Bu hüyükte Kalkolitik çağ malzemesi bulunamamıştır. Diğer çağlarındaki Yıldızeli'nde bulunanlardan farksızdır. Yalnız burada Eti devri çanak çömleğinin sayıca fazla olduğu seziliyor. Usulsüz açılmış yarmalardan birisinin alt kesitlerinde, kırılmış küpler içinde ele geçen, yanık, fakat şekilleri tam olan buğday ve fiğ tanelekleri, eski ve önemli bir tarım bölgesinde bulunduğumuzu göstermesi bakımından orijinal buluntular arasındadır. Biraz erken olmasına rağmen, Yıldızeli ve Artova çevresinin, Yukarı-Kızılırmak boyu ile kısmen Kangal çevresinden ziyade, Samsun çevresi ve onun güney ve batı hinterlandı yönüne bir bağlantı temayülü gösterdiği; Bakır çağının düz ve sade parçalarında, Eti ve Frig kaplarında açık olarak müşahade edilmektedir.

Tokat'ın tabii mağaralarında Prehistorya'yı ilgilendiren bir belge ele geçmemiştir. Yalnız şehrin içindeki «Gıgıj» mağarası kazılırsa iyi bir netice alınabilir. Bölgenin mağaraları yerleşmelere elverişli olduğundan bunların büsbütün verimsiz olacaklarını da kaydetmek doğru değildir.

Eski gezilerde Niksar çevresinde bir hüyük bulunmadığı bildirilmişti. Halbuki bu yıl, Kelkit Suyu üzerindeki «Talaz» köprüsünün hemen yanında «Untepe»

adını taşıyan yeni bir hüyük daha bulunmuş ve üzeriinden Bakır, Eti devri testi kırıkları toplanmıştır. Evvelce, Erbaa yakınlarına kadar, doğu sınırını uzatmağa muvaffak olduğum Eti'lerin, Niksara ve son olarak Kelkit vadisi boyu yukarlarında da görünmüş olması, kısa bir mesafe de olsa küçümsenemez. Çünkü, bu nokta, Eti devri tesir sınırının daha doğuya gideceğini müjdeliyen son durağıdır.

Erbaa ovasından Lâdik'e hareketimizde Fidi köyü yakınlarında yeniden gördüğümüz iki hüyük, ovanın devamlı yerleşmelerine eklenen yeni buluntulardır.

2. Batı Karadeniz bölgesi araştırmaları :

1940 yılında Orta, 1945 te Doğu Karadeniz bölgesi araştırmalarını bitirdikten sonra, Samsun çevresi ile ard ülkesinin Prehistorya bakımından ne kadar zengin olduğunu daha o zaman işaret ederek: bölgenin Doğu Karadeniz bölgesinden ziyade: coğrafya bölgeleri sınırından taşarak, kültür münasebetleri bakımından; tabii koridorlar yardımıyla doğuya, engelsiz yeryüzü sayesinde Orta ve hatta Güney-doğu Anadolu'ya kadar genişlediğini kaydetmiştik. Bu durum karşısında, bu verimli bölgenin Batı Karadeniz bölgesi ile olacak ilgisi de açıklanmalı idi. Bu maksatla, bu yıl, Batı Karadeniz bölgesi de araştırıldı.

Lâdik - Havza - Merzifon - Gümüşhacı Köy'ünden geçilerek işe Osmaniç ilçesinden başlandı. Sıra ile Osmaniç - Tosya - Ilgaz - Çerkeş arasından, Çerkeş - Ilgaz yoluyla Kastamonu'ya gidildi. Orada, Gököy Enstitüsü - Daday ve Taşköprü çevrelerinde; daha sonra Kastamonu - Araç - Safranbolu - Karabük - Zonguldak - Bartın - Amasra ve oradan Sinop'a kadar sahil boyunca incelemeler yapıldı. Sinop'tan Boyabat'a ve oradan da Gökırmak vadisini takip ile Kızıllırmak'tan atılarak Vezirköprü'ye geçildi. Boyabat'ın yakın batısında Bakır devri malzemesi veren küçük bir düzeyleşme yeri, Vezirköprü yakınlarında Bakır, Eti ve Klasik çağları kıt vesikalarla açıklayan oldukça büyük bir hüyük daha tesbit edildi.

Osmaniç, ismi gibi, daha ziyade Osmanlı eserleriyle dikkati çekiyor. Tarihimizde adı geçen «Koyunbaba'nın» türbesi, ilçede Kızıllırmak üzerine kurulmuş güzel ve güzel olduğu kadar büyük olan taş köprü, vadide dişlenmiş trakit külteleri üzerine oturtulan Selçuk-Osmanlı kalesi, ayakta duran ve korunması gerekli anıtlardır. Hele köprünün inşa tarihini gösteren ve çok iyi muhafaza edilmiş bulunan büyük mermer kitabe görülmeğe ve işlemeğe değer. Kitabe harşısında ecdadımızın eserlere gösterdiği ihtimamı takdirle anlayıp anmak ve hayretle seyretmek insana büyük bir zevk ve gurur veriyor.

Tosya'dan Çerkeş'e ve hatta Bayburt'tan başlayarak İstanbul'a kadar aynı tesiri takip etmek mümkündür. Buraya, daha geniş anlamda ve bütün Kelkit vadisi de dahil büyük bir Osmanlı devri yolu ve bitki örtüsü bakımından da çeşitli yabancı meyveler oluğu demekle mübalağa edilmez. Bu yol boyunca yer yer eski Osmanlı tarzında yapılmış evlerin haşmet ve ferahlık veren çehresini, yolda sıralanan Durakhan'ları (Kârvansaray) ve kaldırımli yol kalıntılarını, işaret tepeleri ile, vollara konmuş olan mil taşlarını görmüş olmak ta aranır bir kazanç oluyor.

Tosya'yı geçtikten sonra vadide görülen tepeyi bir hüyüğe benzettik. Yalnız Batı Karadeniz bölgesinin ilk ve büyük hüyüğünü Ilgaz'da, Kastamonu - Çankırı, ve Çerkeş-Tosya yollarının tam kavşak noktasında bulduk. Adı «Salman» tepesidir. Aynı ismi taşıyan bir hüyüğü, geziye çıkmadan evvel, Yazılıkaya kabartmalarını, istampaj usulü ile kopya etmeğe gittiğimiz zaman, Boğazköy-Sungurlu yolu üzerinde bulmuştuk. Ilgaz'da bulduğumuz hüyükte Bakır çağının varlığı aşikârdır. Bu çağın malzemesi teknik bakımdan Anadolu'nun step karakterini açıklayan çanaklardan ziyade, orman bölgesi karakterini gösteren ateş boyalı Bakır çağı çanak çömleklerine benzerliği daha çoktur.

Eti çağı malzemesine benzerlik gösterenleri varsa da, bunlar Güneydoğu Anadolu'da müşahade ettiğimiz ve henüz çağlarını açıklattıramadığımız renkliler gibi, halledilmesi gerekli bir konu olmaktadır.

Çerkeş - Kastamonu - Taşköprü - Daday - Araç - Safranbolu - Zonguldak ve oradan Sinop'a kadar uzanan sahil boyu Prehistorik bir yerleşme yerine ve kalıntısına rastlanmamıştır. Yalnız Boyabat ve Gökırmak vadisi boyu çizgisine düşen bazı yerlerde Bakır çağının ve Klasik çağların küçük düz yerleşmelerine rastlanmıştır. Toprak yığma tümülüsler, kayalara oyulmuş kabartmalı ve sütünlü, bölmeli mezarlar çoktur. Büyük sayılabilecek Klasik yerleşmeler, Doğu Karadeniz bölgesinde olduğu gibi daha ziyade sıkışık vaziyettedir. Bu Klasik yerleşmelerin öncü, kalınlaşmayan düz yerleşmelerini ; Orta Anadolu'nun devamlı Prehistorik yerleşmelerinin de öncü düz yerleşmelerini, Gökırmak boyunda dizili, seyrek ve zikzak bir çizikte görmek kabildir.

Henüz ormanları yeni açılan ve terkedildiği takdirde bitki istilasına mahkûm bulunan bu kesif ağaç bölgesinde böyle sızma, mücadeleden doğma yerleşmelerin varlığını tabii karşılamalı ve bu cins yerleşmeler için bu bölgeyi iskân tarihimiz için bir örnek alan olarak ele almalıdır.

3. Karain mağarası araştırmaları (Antalya) :

Antalya kuzeyinde Yağca köyü içinde bulunan «Karain» mağarasında evvelce iki araştırma mevsimi çalışılmıştır. Geçen yıl bu mağarada açılan çukurlar içinde tipik Musteriyen aletler çıkarıldığını bildirmiştik. Bu yıl kazıyı mağaranın en altında bulunan büyük boşlukta ve eski yarmayı genişleterek yaptık. 5 × 6 metre çevresinde ve 1 metre derinliğinde açılan bu yarmanın ikişer tabakadan ibaret üç katında dörtyüze yaklaşan, yine Musteriyen devre aid çakmak taşından yapılmış aletler çıkarıldı. Bunlar bildirki buluntuyu teyit etmiş ve tabaka içinden çıkarılmış olmakla, Anadolu'nun diğer yüzeyden toplanmış eski Musteriyen uçlardan teknik bir üstünlükle ayrılmış bulunmaktadır. Bu endüstri çok eskimiş hıyır aletler, tipik uçlar, uzun yonga kazıyıcılar, küçük yonga kesici ve kazıyıcılar, büyük çaplı kazıyıcılar, kırma çentekli testere ve çakılar ve ayrıca iki yüzü işlenmiş parmak ve el baltacıkları formlarını taşıyan gruplara ayrılmışlardır.

Yarmanın alt tabakalarında ele geçen iki yüzü işlenmiş baltacıklarda bir Üst-Alt Paleolitik tekniği, yani Aşöleen tesir görülmüştür. Orta ve kısmen üst yataklarda, çok retüslü, vurma yüzü hazırlıklı tipik ve simetrik uçlar, daha yukarlarda ise Üst Musteriyen'in Alt-Üst Paleolitikte intikalini izliyen çakılar ele geçmiştir. Musteriyen endüstri olarak tesbit ettiğimiz bu aletlerde Alt Paleoliti-

ğinin devamı, Musteriyenin gerçek aletleri ve alt Orinyasiyen tekniği doğuran, fakat Üst Musteriyenin öncü örnekleri görülmüştür.

Protohistorya'da olduğu gibi, Prehistorik devirlerin aletlerinde bile teknik bir bağlantı ve gelenek alış verişinin varlığı sezilmektedir.

Mağaranın karanlık bir köşesinde duvar yüzünde, at başlarını ve göğdesini aynı zamanda çizikleştirilmiş birkaç insan şeklini gösteren, kazınarak yapılmış küçük bir duvar sanatı sahnesi ve bu aletler arasında ele geçen işlenmiş hayvan kemik parçası en yeni ve üzerinde durulması önemle gerekli buluntularımız arasındadır. İnsan elinden çıktığını kuvvetli bir ihtimalle kabule istekli bulunduğumuz bu Orinyasiyen teknik başlangıcı gösteren küçük çaplı duvar tablosunun kopyası alınmıştır.

Antalya'dan Burdur'a dönerken yol boyunca ve Burdur istasyonunun hemen yanında yeniden daha beş hüyük tesbit edilmiştir,

Dr. İ. KILIÇ KÖKTEN

ELBİSTAN OVASIN'DAKİ TETKİK GEZİLERİ VE KARAHÖYÜK KAZISI

Bu yıl Türk Tarih Kurumu, Arkeoloji bakımından tetkik edilmemiş bir mıntakayı daha eline almıştır. Kurum'a yaptığımız teklifte, Elbistan ve Afşin ovalarının tarihi coğrafya ve iskân tarihi bakımından önemini belirtmiş, yeryüzü anıtlarıyla, höyüklerinin bolluğuna işaret etmiş, İlk ve Orta Çağlarda büyük bir kültür merkezi olan bölgenin, arkeolojisini öğrenmek, ve daha eski çağlarını da aydınlatmak gerektiğini açıklamıştık.

Esasen, Orta Zamanlar tarihi bakımından Prof. H. Yınanç'ın¹, Tarihten Önceki ve İlk Tarih Çağları bakımından da H. Grothe² ve Prof. v. d. Osten'in³ esaslı tetkikleriyle tanınan ve bir ucu Maraş ve daha güneyde, diğeri Malatya'da, başı da Kayseri, Şar ve Sivas'da olan Elbistan bölgesini tetkik etmemek mümkün değildi. Bu gaye ile Elbistan'a gönderilen ve bu yazının sahibiyle Dr. Nimet Özgüç ve Yüksek Mimar Lem'i Mery, Burhan Tezcan'dan kurulan heyet, mesaisini önce tetkik gezisi, sonra kazı olmak üzere, iki noktada toplamıştır.

A) Tetkik gezileri. Bu yıl, bir birinden güney doğu istikametinde akan Hurman Suyu boyundaki alçak tepelerle ayrılan Elbistan ve Afşin'in (Yarpuz) aluviyon tabanlı ovalarıyla, permokarbonifer dağ eteklerini ve hususiyle bölgemizin kuzey, doğu ve batı yönlerini dolaştık. Ovanın eskidenberi bilinen ve muhtelif devirlere tarihlenen anıtlarıyla, yeni görülenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Höyükler: Bu küçük ovada v. d. Osten'in gördüğü 21 höyüğe 9 tane daha eklenmiş ve ayrıca ilk görülenlerden üç tanesinin tümülüs olduğu anlaşıl-

1 Elbistan maddesi (İslâm Ansiklopedisi 31. cüz).

2 Hugo Grothe, Meine Vorderasien-Expedition 1906 u. 1907, I, CCLXXXIII v. d. II, 24, 33-38.

3 Oriental Institute Communications, No. 8, s. 105-119. (Kısaltılışı; OİC).